

REGIONÁLNÍ (EKONOMICKÁ) DIFERENCIACE BAVORSKA, MOŽNOSTI SROVNÁNÍ S ČESKOU REPUBLIKOU

Milan Körner

Článek poukazuje na nevyhovující vymezení jednotek NUTS 3 v České republice pro potřebu mapování ekonomické úrovně a z ní vyplývajících regionálních rozdílů. Tento problém se stává velmi ožehavým v souvislosti s potřebou komplexního (třípířňového) hodnocení vývoje území pro posuzování a plánování územního rozvoje České republiky. NUTS 3 je „nejnižší“ úroveň, za kterou lze získat údaje o výši hrubého domácího produktu (HDP) v České republice, a odpovídá jí 14 krajů. Jedná se o územně příliš rozsáhlé jednotky, v rámci kterých se vyskytují velké regionální rozdíly. Na příkladu Bavorska, které je svou velikostí srovnatelné s Českou republikou, je demonstrován přístup při vymezení jednotek NUTS 3 (celkem 96, z nich 25 jsou města a 71 „venkovské“ okresy), který umožňuje s velkou územní podrobností sledovat regionální rozdíly v rámci země. Právě bavorský přístup by mohl být určitým vzorem pro Českou republiku, která by měla přistoupit k sledování HDP na úrovni okresů (úroveň NUTS 4) a také zvážit „samostatné“ sledování statutárních měst.

Úvod

V souvislosti s potřebou komplexního (třípířňového) hodnocení vývoje území pro posuzování a plánování územního rozvoje ČR (zejména v úrovni PÚR a ZÚR) nejsou k dispozici základní ekonomické údaje, které charakterizují rozdíly za jednotky menší než kraje.

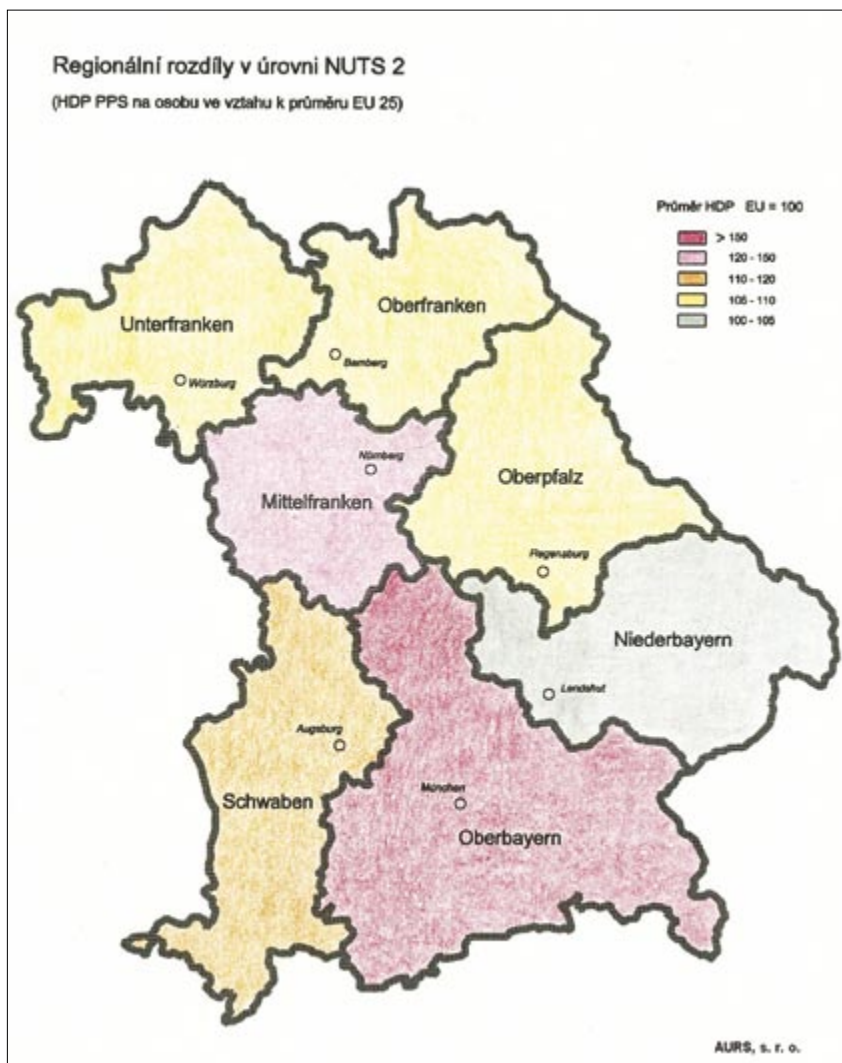
Ekonomická výkonnost regionu je nejlépe charakterizovatelná výší regio-

nálního hrubého domácího produktu (HDP). Obvykle se používá HDP na 1 obyvatele v paritě kupní síly (PPS) a mimo absolutní hodnoty (€) je uváděno srovnání s průměrem státu nebo EU (např. EU 25).

V ČR, kde sledované jednotky jsou v podrobnosti NUTS 3 totožné s kraji, je toto hodnocení velmi problematické, neboť v rámci relativně velkých území jsou nesporně velmi výrazné rozdíly. Velká města, kde je ve značně

míře koncentrován terciérní případně kvartérní sektor, se většinou vyznačují vyšší ekonomickou výkonností než průměr kraje. Velké rozdíly mohou být i mezi regiony v rámci jednoho kraje (např. Mladoboleslavsko vs. Rakovnícko).

V sousedním Bavorsku, které je velikostně (rozlohou i počtem obyvatel) přibližně srovnatelné s Českou republikou, jsou regiony NUTS 3 vymezeny

Obr. 1: Regionální rozdíly v úrovni NUTS 2 v Bavorsku

jako města (Kreisfreie Stadt) a okresy (Landkreis), přičemž samostatně sledovaná „města“ nejsou součástí okresu stejného jména. S výjimkou tří mají všechna tato města více než 50 tis. obyvatel.

Úroveň HDP v ČR dosahovala v roce 2005 73,1 % (v roce 2002 67,6 %) průměru EU 25.

Německo dosahovalo v roce 2005 108,1 % (v roce 2002 108,7 %), Bavorsko 126,3 % (2002).

Ekonomická výkonnost Bavorska byla přibližně dvojnásobná než výkonnost ČR.

Údaje za nižší jednotky (NUTS 3) jsou dostupné k roku 2002 (ČSÚ). Skutečnost mírného nárůstu k roku 2005 v ČR a naopak mírného poklesu Německa resp. Bavorska není pro hodnocení regionů těchto zemí významná.

České regiony NUTS 2 a 3 jsou v některých případech totožné. S vý-

jimkou Prahy, jejíž HDP dosahoval 152,8 % průměru EU 25, se české regiony pohybovaly v rozsahu 50–60 % EU 25 (nejlepší Plzeňský kraj 62,1 %, nejhorší Olomoucký kraj 51,7 %).

NUTS 2 má osm regionů, které jsou v jednom případě agregací tří krajů (Severovýchod), ve čtyřech případech dvou krajů (Jihozápad, Severozápad, Jihovýchod a Střední Morava) a ve třech případech odpovídají krajům (Praha, Střední Čechy a Moravskoslezsko).

NUTS 3 má 14 jednotek totožných s krajem.

Z hlediska vypovídací schopnosti v podstatě mezi regiony NUTS 2 a NUTS 3 nejsou v ČR rozdíly.

Bavorsko

V hodnocení regionů NUTS 2 v Bavorsku (7 jednotek, totožných s bavorskými kraji) se výrazně odlišuje region Oberbayern. Tento „kraj“ je přibližně dvojnásobně velký rozlohou a 3–4násobně velký počtem obyvatel než ostatní bavorské kraje. Výkonnost ekonomiky je o 30–40 % vyšší než u ostatních jednotek. „Nejslabší“ bavorské regiony Niederbayern, Oberfranken a Unterfranken jsou o cca 5 % nad průměrem EU 25 a mírně pod průměrem Německa jako celku.

V úrovni regionů NUTS 3 (okresy, města) jsou na území Bavorska již poměrně výrazné rozdíly (viz Obr. 2). Nejbohatším regionem je okolí Mnichova (342,5 %). Další 5 regionů vykazuje více než 200 % a 19 regionů více než 150 % (HDP, Ø EU 25).

Zajímavou skutečností je, že hlavní město Mnichov je až na pátém místě, druhé největší město Norimberk na místě třináctém a třetí Augsburg až na místě šestnáctém.

Pořadí regionů, které měly v roce 2002 vyšší výkonnost (na 1 obyvatele) než hlavní město ČR Praha (152,8 %), je uvedeno v Tab. 1. Mimo městských (Kreisfreie Stadt) jsou zde i tři „venkovské“ okresy (Landkreis). Dva z těchto okresů jsou součástí mnichovské aglomerace.

Na rozdíl od aglomerace Norimberku, kde je samostatně sledován relativně malý Schwabach, nejsou v případě aglomerace Mnichova samostatně sledována významnější města Freising a Dachau. Freising jako město by se nepochybně zařadil výrazně výše než jako „okres“.

Výkonnost pod 60 % (HDP, Ø EU 25) vykazovala jedna jednotka (Schweinfurt Landkreis) a pod 75 % dalších deset jednotek. Většinou se jednalo o okolí velmi úspěšných měst: Schweinfurt a Würzburg (Unterfranken), Bamberg a Bayreuth (Oberfranken), Regensburg a Amberg (Oberpfalz) a Ingolstadt (Oberbayern). Jediný „slabý“ region Freyung – Grafenau leží při hranici s ČR. Tato situace je mimo jiné důsledkem velmi malého (ve srovnání s ČR) administrativního území většiny německých měst, které se, v některých případech, projevuje vysokou úrovní HDP na jejich území a určitou stagnací v jejich nejbližším okolí.

V Bavorsku sledované jednotky NUTS 3 mají s výjimkou výše uvedených měst (Kreisfreie Stadt) většinou

velikost nad 90 tis. obyvatel. Výjimkami jsou Garmisch – Partenkirchen (83), Freyung – Grafenau (82), Regen

(82), Kronach (75), Kulmbach (78), Lichtenfels (71), Rhön – Grabfeld (85), Kötzingen (89), Hassberge (88), Linden (78).

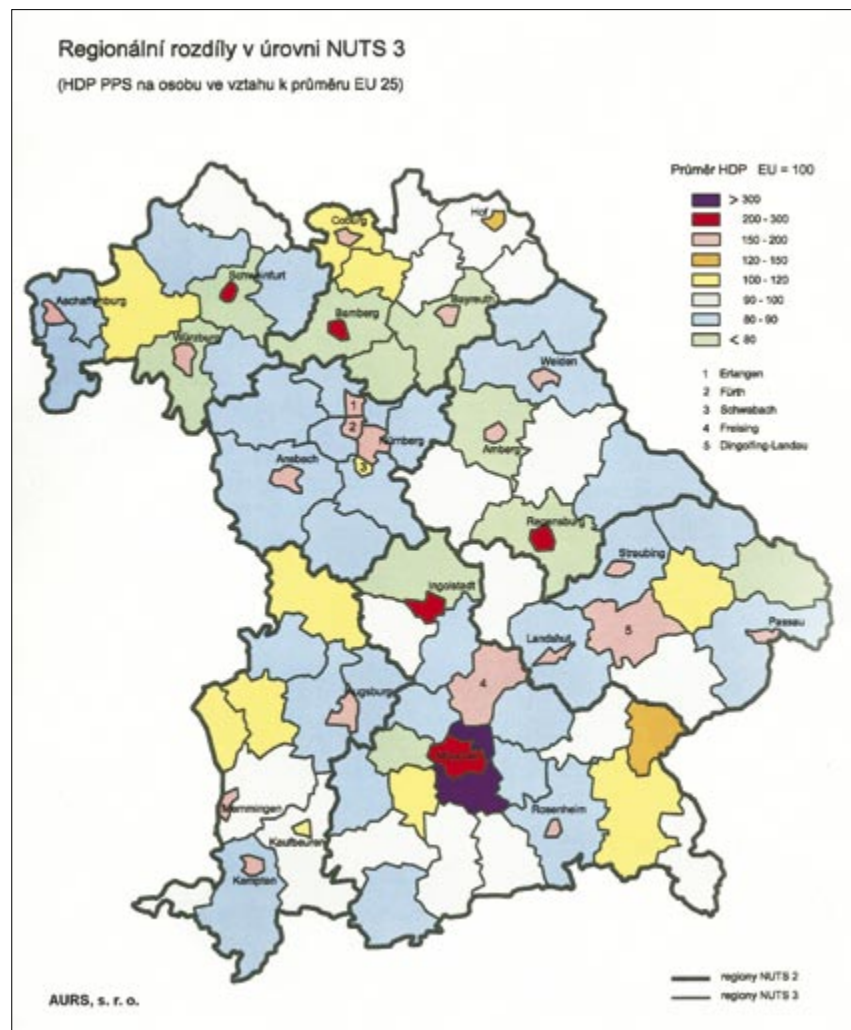
Téměř všechny městské NUTS 3 vykazovaly úroveň HDP nad 150 % Ø EU 25. Pouze ve třech případech – Hof (141,9), Kaufbeuren (117,8) a Schwabach (117,6) – byla úroveň HDP nižší.

Nejvýkonnější bavorské regiony jsou soustředěny v koridoru dálnice A92 v údolí řeky Isar (München – Freising – Landshut – Landau a.d.I.) a dále v prostoru druhého největšího města Norimberku (města Erlangen a Fürth).

Ekonomicky slabší regiony nevytvářejí souvislejší území, nejvíce je jich v okolí velkých měst v kraji Oberfranken (Bamberg, Bayereuth) a Oberpfalz (Regensburg, Amberg). V souhrnu se svými spádovými městy však vykazují hodnoty spíše nadprůměrné.

Přehled vybraných údajů za městské a vybrané ostatní regiony NUTS 3 v Bavorsku je uveden v Tab. 2.

Kraj *Oberbayern* jako celek je výrazně nad průměrem EU 25 i SRN či Bavorska. Nejbohatším regionem však není hlavní město Bavorska Mnichov, ale jeho příměstské území, které s hodnotou 342,5 průměru EU předčí i nejbohatší evropské regiony: Inner London (315)¹⁾, Brusel (234) a Luxembourg (218). Rovněž města Mnichov (225,1) a Ingolstadt (231,3) patří mezi absolutní evropskou špičku.

Obr. 2: Regionální rozdíly v úrovni NUTS 3 v Bavorsku

pořadí	bavorské regiony NUTS 3	HDP/obyv. v PPS, Ø EU 25 = 100	pořadí	bavorské regiony NUTS 3	HDP/obyv. v PPS, Ø EU 25 = 100
1.	München (<i>Landkreis</i>)	342,5	14.	Dingolfing-Landau (<i>Landkreis</i>)	171,9
2.	Schweinfurt	252,6	15.	Ansbach	170,5
3.	Regensburg	246,3	16.	Amberg	170,4
4.	Ingolstadt	231,3	17.	Würzburg	167,9
5.	München	225,1	18.	Augsburg	167,5
6.	Bamberg	217,2	19.	Freising (<i>Landkreis</i>)	166,9
7.	Landshut	198,3	20.	Rosenheim	166,6
8.	Bayreuth	189,8	21.	Memmingen	165,0
9.	Erlangen	188,4	22.	Coburg	164,5
10.	Aschaffenburg	187,9	23.	Straubing	161,3
11.	Passau	179,8	24.	Fürth	158,5
12.	Weiden i.d.O.	179,2	25.	Kempten	158,2
13.	Nürnberg	174,0			

Tab. 1: Bavorské regiony NUTS 3 mající vyšší ekonomickou výkonnost než Praha (za rok 2002)

1) Pozn. redakce: Inner London je jednotkou NUTS 2 a člení se na dvě jednotky NUTS 3: Inner London – East a Inner London – West, který má mnohem vyšší výkonnost než Mnichov – okr. (NUTS 3).

Z německých měst do ní lze dále zařadit Frankfurt/M. (315,8), Düsseldorf (270,5) a Stuttgart (238,6).

V kraji *Niederbayern* nejsou mezi městy významnější rozdíly. Města jsou o 55–90 % bohatší než průměr kraje. Nejbohatší je Landshut.

V kraji *Oberpfalz* výrazně dominuje Regensburg, který ve své významové a velikostní kategorii (nad 100 tis. obyvatel) je jedním z nejbohatších měst nejen Bavorska, ale i celé SRN. Ostatní města jsou o cca 60 % bohatší než průměr kraje.

V kraji *Oberfranken*, který je druhý nejbohatší, jsou rozdíly mezi městy poměrně velké (Bamberg 217, Hof

142). Bamberg dosahuje dvojnásobku úrovně průměru kraje.

V kraji *Mittelfranken* nejsou mezi městy větší rozdíly, výjimkou je relativně malý Schwabach, který nedosahuje ani průměru kraje. Ostatní města jej přesahují o 35–50 %. Nejbohatším městem není Norimberk, ale Erlangen.

V kraji *Unterfranken* nedominuje největší Würzburg, ale naopak nejmenší Schweinfurt. Ten je nejen ve své kategorii (50 tis. obyvatel) nejbohatším městem Bavorska. Pozici Aschaffenburgu výrazně ovlivňuje blízkost aglomerace Frankfurtu/M.

V kraji *Schwaben* je úroveň měst vyrovnaná, cca 50 % nad průměrem

kraje. Jedinou výjimkou je Kaufbeuren, který je jen těsně nad úrovní kraje. Nejbohatší je Augsburg.

Souhrnně lze konstatovat, že hlavní centra překračují většinou průměr svého kraje přibližně o 60 %.

Česká republika

Vymezení vhodných statistických jednotek je pro posuzování regionálních rozdílů v sociálně ekonomické oblasti mimořádně důležité, relativně velké a značně diferencované kraje neposkytují potřebnou objektivitu.

Česká republika má 76 okresů

NUTS 2 (kromě SRN a Bavorska)	NUTS 3	rozloha km ²	počet obyv. v tis. (2003)	2002	
				HDP/obyv. PPS absol. (€)	Ø EU 25 = 100
Oberbayern		17 530	4 183	33 454	158,0
	München	311	1 241	47 660	225,1
	München (okr.)	667	303	72 502	342,5
	Ingolstadt	133	119	48 971	231,3
	Freising (okr.)	800	158	35 336	166,9
	Rosenheim	37	60	35 264	166,6
Niederbayern		10 330	1 193	22 215	104,9
	Landshut	66	60	41 989	198,3
	Passau	70	51	38 061	179,8
	Dingolfing-Landau (okr.)	878	92	36 385	171,9
	Straubing	68	44	34 150	161,3
Oberpfalz		9 690	1 089	22 738	107,4
	Regensburg	81	128	52 140	246,3
	Weiden i.D.	69	43	37 940	179,2
	Amberg	50	45	34 515	170,4
Oberfranken		7 231	1 111	22 229	105,0
	Bamberg	55	70	45 971	217,2
	Bayreuth	67	75	40 183	189,8
	Coburg	48	42	34 820	164,5
	Hof	58	50	30 050	141,9
Mittelfranken		7 246	1 75	26 021	122,9
	Nürnberg	186	494	36 831	174,0
	Erlangen	77	102	39 889	188,4
	Ansbach	100	41	36 084	170,5
	Fürth	63	112	33 556	158,5
	Schwabach	41	39	24 904	117,6
Unterfranken		8 531	1 345	22 258	105,1
	Würzburg	88	132	35 546	167,9
	Schweinfurt	36	55	53 484	252,6
	Aschaffenburg	63	69	39 785	187,9
Schwaben		9 192	1 779	23 344	110,3
	Augsburg	147	259	35 467	167,3
	Kempten	63	62	33 481	158,2
	Memmingen	70	41	34 937	165,0
	Kaufbeuren	40	43	24 932	117,8
Bavorsko		70 549	12 405	26 731	126,2
SRN		357 027	82 534	23 012	108,7

Tab. 2: Přehled městských a vybraných ostatních regionů (NUTS 3) v Bavorsku

kraj	okres (počet obyvatel v tis.)
Jihočeský	Prachatice (37), Český Krumlov (43), Písek (49), Strakonice (49)
Plzeňský	Rokycany (42)
Olomoucký	Jeseník (42)

Tab. 3: Okresy v ČR s počtem obyvatel nižším než 50 tis. (rok 2005)

kraj	okresní město (počet obyv. v tis.)
Jihočeský	Prachatice (11,8), Český Krumlov (14,4)
Plzeňský	Domažlice (11,0), Tachov (12,7), Rokycany (14,3)
Liberecký	Semily (9,3)
Královéhradecký	Rychnov nad Kněžnou (11,7)
Olomoucký	Jeseník (12,7)

Tab. 4: Okresní města v ČR s počtem obyvatel nižším než 15 tis. (rok 2005)

okres	obyv./km ²	největší město (počet obyv. v tis.)
Praha-východ (103,4)	177	Brandýs n.L. – Stará Boleslav (15,5)
Praha-západ (92,0)	157	Roztoky (6,1)
Plzeň-jih (69,0)	64	Přeštice (6,4)
Plzeň-sever (74,4)	57	Nýřany (6,8)
Brno-venkov (172,7)	140	Kuřim (6,7)

Tab. 5: Okresy v ČR bez vlastních center (rok 2005)

kraj	statutární město	obyv. v tis. (2005)	rozloha (km ²)	obyv./km ²
Praha	Praha	1 175,5	496	2 370,0
Středočeský	Kladno	69,4	37	1 875,7
	Mladá Boleslav	43,0	31	1 387,1
Jihočeský	České Budějovice	94,6	56	1 689,3
Plzeňský	Plzeň	162,6	148	1 098,6
Karlovarský	Karlovy Vary	51,5	59	872,9
Ústecký	Ústí nad Labem	93,9	94	998,9
	Most	67,8	87	779,3
	Chomutov	50,2	29	1 731,0
	Děčín	51,8	118	439,0
	Teplice	51,2	24	2 133,3
Liberecký	Liberec	97,4	106	918,9
Královéhradecký	Hradec Králové	94,7	106	893,4
Pardubický	Pardubice	88,2	78	1 130,8
Vysočina	Jihlava	49,9	88	567,0
Jihomoravský	Brno	367,7	230	1 598,7
Olomoucký	Olomouc	100,8	103	978,6
	Přerov	46,9	58	808,6
	Zlín	78,6	119	660,5
Moravskoslezský	Ostrava	311,4	214	1 455,1
	Havířov	84,8	32	2 650,0
	Opava	59,8	91	657,1
	Frýdek-Místek	59,9	52	1 151,9
	Karviná	63,5	57	1 114,0

Tab. 6: Statutární města v ČR

a hl. město Praha je na úrovni kraje (Bavorsko má 96 okresů, z toho 25 městských). Tři města (Brno, Ostrava a Plzeň) jsou zároveň okresy. V ČR je mimo hl. město Prahu dalších 23 statutárních měst. Při obdobném přístupu jako v Bavorsku by v ČR bylo 100 statistických jednotek.

Některé české okresy jsou počtem obyvatel velmi slabé. Okresy s méně než 50 tis. obyvateli jsou uvedeny v Tab. 3.

Některé okresy mají velmi slabá centra. Centra s méně než 15. tis. obyvateli jsou uvedena v Tab. 4.

Významně se odlišuje Český Krum-

lov, který je historicky významným regionálním centrem a jehož lokální aglomerace má cca 20 tis. obyvatel.

Pět okresů nemá své centrum, viz Tab. 5.

Zatímco okresy u Prahy a Brna lze charakterizovat jako příměstské území, v případě okresů Plzeň-jih a Pl-

zeň-sever má tento charakter jen menší část v bezprostředním okolí města. O tom svědčí mimo jiné i jejich velmi nízké zalidnění, které odpovídá periferním oblastem.

ČR má velmi dobrou tradici v oblasti demografie, kde není obtížné sledovat regionální rozdíly v jakémkoliv územním vymezení (okresy, ORP, POU). Problémem je však, že většina analýz je odvozována (a to často se značným zpožděním) od desetiletých censů.

Změny v ekonomice je žádoucí sledovat v krátkých cyklech a nepochybně existují možnosti (viz jiné země, např. SRN) jak monitorovat výkonnost na úrovni okresů a měst.

ČR má obdobné územní uspořádání jako sousední Bavorsko a proto lze i u nás považovat využití okresů za optimální statistickou jednotku.

Ve srovnání s Bavorskem jsou některé české okresy populačně i rozlohou malé, v některých případech je možná (z hlediska jejich srovnatelnosti) určitá agregace.

Česká města jsou, na rozdíl od přístupů v západní Evropě, vymezena velmi rozsáhle. V 70. letech minulého století byla k velkým i dalším městům přiřčena rozsáhlá venkovská území. Z tohoto pohledu je intenzita zalidnění většiny českých měst poměrně nízká, výrazně nižší než u obdobných center v Bavorsku i jiných evropských regi-

onech. Tato skutečnost může do jisté míry, nikoliv však zásadně, ovlivnit mezinárodní srovnávání.

V současné době je v ČR 24 statutárních měst. Jejich přehled včetně vybraných údajů je uveden v Tab. 6.

Počet statutárních měst je obdobný jako měst-okresů v Bavorsku. Vzhledem k velikosti lze očekávat, že statut by mohla získat města Prostějov (47,2 tis. obyv.) a Jablonec nad Nisou (44,9 tis. obyv.). Zařazení mezi statutární města je ovlivňováno zejména počtem obyvatel, jejich regionální význam je velice rozdílný. Vzhledem k regionálnímu významu by o zařazení mezi statutární města mohly usilovat např. Tábor (36,0 tis. obyv.) a Česká Lípa (38,8 tis. obyv.).

Shrnutí

Vymezení regionů NUTS 3 v ČR je z hlediska využití pro republikové a krajské analýzy zcela nedostatečné. Lze proto doporučit zejména pro budoucí třípířňové hodnocení vývoje území jemnější členění. Za vhodné lze považovat pro většinu sociálně-ekonomických charakteristik členění v úrovni okresů. Na příkladu Bavorska, které má obdobnou administrativní strukturu jako ČR, lze doporučit „samostatné“ sledování statutárních měst. Okre-

sy v ČR, i když nemají správní úřady, zůstávají statistickou jednotkou. Až na výjimky jsou okresy od 1. 1. 2007 souhrnem nižších jednotek ORP.

Reforma územní správy trvala v ČR relativně dlouhou dobu a zřejmě ji nelze považovat za ukončenou, neboť zatím nedošlo k diskutované korekci hranic mezi kraji. To by však již nemělo znamenat výrazné změny.

Vzhledem k tomu, že základními územními jednotkami, na které je členěn kraj, jsou obvody ORP, je žádoucí rozhodnout v jaké územní struktuře budou vytvářeny (jako součást krajských ÚAP) soubory dat o území v sociálně-ekonomické oblasti.

Problémem nedostatku informací o ekonomice regionů ČR není ani tato nemožnost srovnání s jinými zeměmi (i když i to by bylo při přeshraniční spolupráci užitečné), ale nemožnost objektivního porovnání regionů a měst v ČR.

Použité zdroje:

Regiony NUTS v Evropské unii, ČSÚ, 2006.
Strategie regionálního rozvoje ČR, MMR, 2006.
Eurostat.

Ing. arch. Milan Körner, CSc.
AURS, spol. s r. o.

ENGLISH ABSTRACT

Regional (Economic) Differentiation of Bavaria; A Possibility of Comparison with the Czech Republic, by Milan Körner

The article refers to the inefficient delimitation of the NUTS 3 units in the Czech Republic, intended to monitor the local economic standards and the resulting regional differences. This problem is becoming crucial in view of the need of a comprehensive (three-pillar) evaluation of the recent spatial developments in the Czech Republic. NUTS 3 is the "lowest" level for which GNP data can be obtained, corresponding to the 14 Regions of the Czech Republic. Yet units like these are too large, comprising big local differences. Bavaria, a country of a comparable area to that of the Czech Republic, is an example of a NUTS 3 delimitation through which a territorially detailed observation of regional differences is well possible (with 96 units in total; 25 cities and 71 "rural" districts). GNP observation at the level of Districts (NUTS 4 level) and separate observation of statutory cities is an approach worth considering and following in the Czech Republic.